

The background of the cover features stylized line art of diverse people. At the top, there are three faces looking upwards, each with a unique hairstyle or headwear. Below these, on the right side, are three more faces looking upwards, also with distinct styles. At the bottom, there are three faces looking to the right, with different hairstyles and headwear. The entire illustration is rendered in black outlines on a light purple background.

De methodiek van levensverhalen

van het lectoraat Diversiteitvraagstukken

‘De natuur en de wereld vertellen geen verhalen, individuen wel. Menselijke keuzevrijheid en verbeeldingskracht bepalen wat wordt opgenomen en uitgesloten in verhalen (of het narratief), hoe gebeurtenissen in kaart worden gebracht en wat ze zouden moeten betekenen. Individuen construeren gebeurtenissen en acties uit het verleden in persoonlijke verhalen om hun identiteiten te claimen en levens te construeren’ (Riesmann, 2002: 218).

In deze tekst gaan we in op de methodiek van het inzetten van levensverhalen binnen het onderzoek van het lectoraat Diversiteitvraagstukken van hogeschool Inholland. Eerst zal een korte weergave worden gegeven van de opdracht van het lectoraat, de focus van het lectoraat in haar onderzoek(en), de theoretische uitgangspunten die ze hanteert en ten slotte zal worden ingegaan op de wijze waarop het lectoraat levensverhalen inzet als methodiek van dataverzameling. Het in beeld brengen van levensverhalen kan op zichzelf staan en dienen als enige onderzoeksmethode. Ze is echter met name betekenisvol als de verzamelde verhalen worden gecombineerd met andere onderzoeksmethoden, zoals focusgroepen, interviews en (online) vragenlijsten, waardoor informatie over iemands leven van nog meer context wordt voorzien.

De informatie in deze tekst is bedoeld voor onderzoekers en studenten die geïnteresseerd zijn in het inzetten van de levensverhalen-methodiek. De tekst wordt afgesloten met een visuele weergave van de items die bij deze methodiek kunnen worden bevraagd en een aantal voorbeeldvragen die kunnen worden gesteld. De citaten zijn afkomstig uit het levensverhalenboek *Ik ben dat samen met studenten van de minor Migratievraagstukken is gemaakt in 2021.*

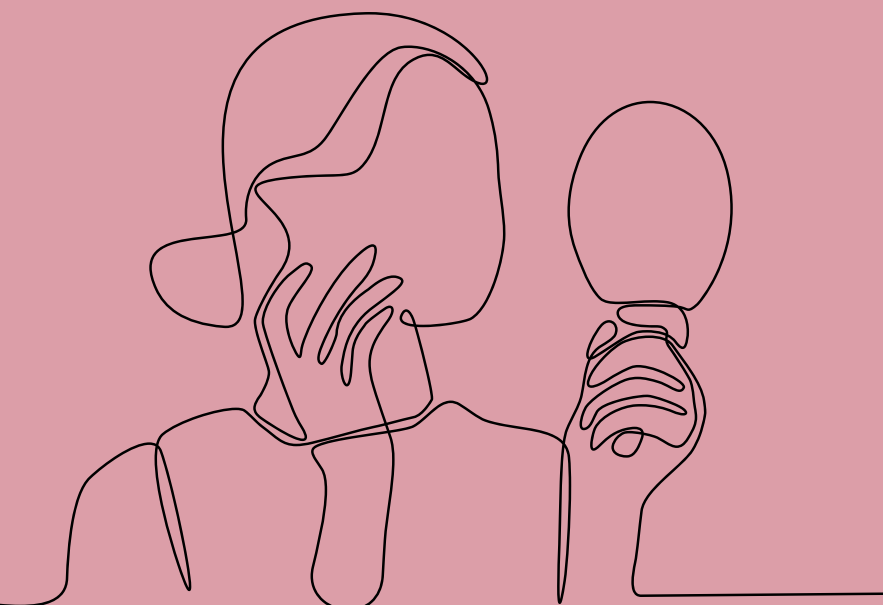
‘Ik ben in een gelovige katholieke familie geboren, waarin ik tegen mijn ouders ‘u’ moest zeggen. Waarden die ik al jong heb geleerd zijn respect en plezier’.

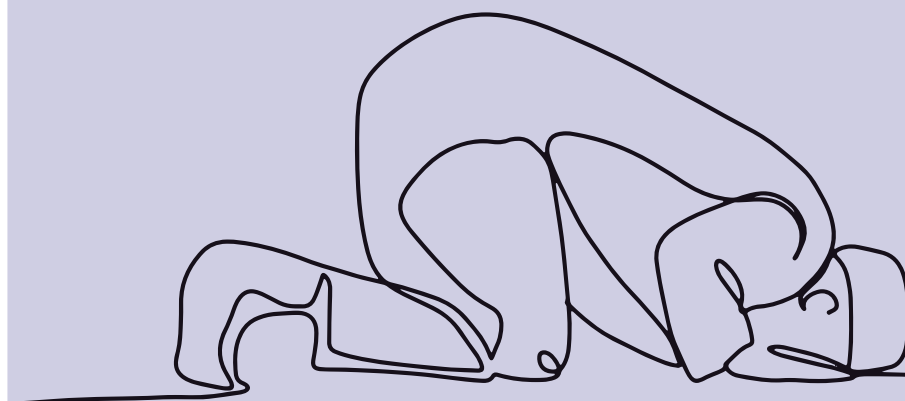
Introductie

Het lectoraat Diversiteitvraagstukken bestaat sinds 1 januari 2018 en heeft de volgende opdracht meegekregen:

Wat leren we van de stem van jongeren (met een migratieachtergrond) over kansenongelijkheid in de Nederlandse samenleving en van de oplossingen die zij zien om die kansenongelijkheid tegen te gaan?

In de lectorale rede van Machteld de Jong wordt gesteld dat deze vraag een nieuwe fase in het onderzoek naar diversiteit- en inclusievraagstukken inluidt. Er is al heel veel kennis, maar nu komt het aan op de vraag wat doen we met deze kennis? Op welke wijze kunnen we via praktijkgericht, participatief en co-creatief onderzoek een bijdrage leveren aan het vergroten van de kansengelijkheid van alle jongeren in Nederland?

De afgelopen jaren heeft het lectoraat Diversiteitvraagstukken veelal typisch *practice-based* (praktijkgericht) onderzoek gedaan, dat wil zeggen, waarbij lokale ervaringen en kennis (van culturele, etnische en religieuze aard) door het actief samenwerken met gemeenschappen naar boven wordt gehaald. De basis voor deze onderzoekaankpak ligt in het werken met gemeenschappen, die het begrijpen van specifieke contexten en het flexibel inrichten van interventies mogelijk maakt. Dit onderzoek is vrijwel geheel kwalitatief van aard. Er wordt gewerkt met kwalitatieve onderzoek benaderingen die ons ook goed in staat stellen te theoretiseren over hoe bijvoorbeeld uitsluiting of machtsverschillen werken.

'Ik ben in een gelovige katholieke familie geboren, waarin ik tegen mijn ouders 'u' moest zeggen. Waarden die ik al jong heb geleerd zijn respect en plezier'.

In de onderzoeken van het lectoraat worden veelal de veldtheorie van Bourdieu en het constructieve identiteitsbegrip gecombineerd (Bourdieu, 1977; De Jong, 2012). Daardoor kan de benadering als 'een actor in context' worden aangeduid. Een veld wordt in de benadering van het lectoraat niet beschouwd als een scherp afgebakende wereld waarin onveranderlijke regels gelden, maar als (een van de) domeinen waarin iemands leven zich afspeelt, bijvoorbeeld het onderwijs, de arbeidsmarkt of de etnische gemeenschap. Daarbinnen is ruimte voor verandering en zijn actoren geen willoze personen.

Met het onderzoek wil het lectoraat Diversiteitvraagstukken laten zien dat er ruimte is voor actoren om betekenis te geven aan hun leven, hun identiteit, en hun toekomstverwachtingen. Door inzicht te bieden in verschillende velden laten de onderzoeken van het lectoraat ook zien dat actoren worden beïnvloed in hun keuzes door beeldvorming, machtsverhoudingen, dwang of ongelijke kansen. We streven ernaar met ons onderzoek ongelijkheid en onrechtvaardigheid binnen de velden aan de orde te stellen en met alle actoren in de velden te zoeken naar mogelijkheden om deze situaties te doorbreken. Het thema stagediscriminatie is voor het lectoraat bijvoorbeeld een van de belangrijke aandachtsgebieden. Door een aanpak tot stand te brengen waarin de perspectieven van alle actoren worden belicht, zijn inmiddels grote stappen gezet (De Jong en Hermes, 2021).

Onderzoek doen naar maatschappelijke (diversiteits)vraagstukken die zeer complex zijn

vereist een intensieve samenwerking met opdrachtgevers, onderzoekers en jongeren en kennis van actuele wetenschappelijke inzichten. Het lectoraat Diversiteitvraagstukken beoogt een scharnierfunctie te vervullen tussen het onderwijs, het werkveld en jongeren. In het merendeel van het onderzoek dat door het lectoraat Diversiteitvraagstukken wordt uitgevoerd, wordt dan ook het perspectief van docenten/management, het werkveld en studenten geïntegreerd. De vraagstukken waar het lectoraat Diversiteitvraagstukken zich mee bezighoudt (kansengelijkheid in het onderwijs en de arbeidsmarkt) vereisen ook een gecombineerd perspectief op de werkelijkheid om te voorkomen dat vanuit een eenzijdige blik het vraagstuk in beeld wordt gebracht. Kortom, het onderzoek vindt plaats vanuit meerdere invalshoeken en een veelheid aan kennisbronnen.

De waarde van het onderzoek dat het lectoraat Diversiteitvraagstukken uitvoert, ligt vooral in de kwalitatieve tradities, zoals oral history en de life history methode of levensverhalenmethodiek (Huberman en Miles, 2002). Deze tradities worden in het wetenschappelijk onderzoek analytisch gecombineerd met vormen van grounded theory en vormen van vertooganalyse, die zoeken naar werkende mechanismen en principes binnen specifieke contexten in een gegeven tijdsperiode (ibid, 2002).

'Ik ben geboren in een islamitisch gezin. Ik word Wahiba genoemd. Dit betekent 'geschenk' in het Arabisch'.

In deze tekst zal niet worden ingegaan op de discussie over de 'waarde' van kwalitatief onderzoek. Kwalitatief onderzoek is immers niet onbetwist. De vermeende valkuil van subjectiviteit en oncontroleerbaarheid wordt bij kwalitatief onderzoek veelal naar voren gebracht. Die kritiek komt overigens niet alleen uit kwantitatief ingestelde tradities. Ook binnen de kwalitatief ingestelde stroming is aandacht voor de aard, betrouwbaarheid en geldigheid van verkregen data via kwalitatief onderzoek een discussiepunt (Van Maanen, 2009; De Jong, 2012).

Wij mengen ons niet in deze discussie, maar beogen de rijkdom aan informatie die het toepassen van de levensverhalenmethodiek oplevert, centraal te stellen. In de tekst hierna wordt uiteraard wel ingezoomd op de uitgangspunten, voorwaarden en kaders die relevant zijn om deze methodiek te kunnen toepassen. Onderzoek doen wordt binnen het lectoraat als een constructie beschouwd, waarin de onderzoekers zich bewust zijn van de verschillende rollen die ze innemen en die zijn gegrond in iemands levensverhaal.

In deze tekst wordt verder ingegaan op de levensverhalenmethodiek om te laten zien op welke betekenisvolle manieren je met deze methodiek belevingen en ervaringen kan ophalen, die nodig zijn voor structurele veranderingen en het stimuleren van kansengelijkheid. Levensverhalen geven immers ook een stem aan ontbrekende, gemarginaliseerde, vernieuwende en alternatieve verhalen (Ghorashi en Brinkgreve, 2010).

'Ik ben geboren in een islamitisch gezin. Ik word Wahiba genoemd. Dit betekent 'geschenk' in het Arabisch'.

Contact maken door verhalen

'Ieder mens heeft een sterke behoefte of drijfveer om betekenis te geven aan ervaringen. Deze betekenis wordt per definitie verwoord in een levensverhaal, waarvoor herinneringen de bouwstenen leveren' (Bohlmeijer, 2007:38).

De methodiek van levensverhalen wordt door het lectoraat Diversiteitvraagstukken gehanteerd om informatie te verzamelen, in het bijzonder van groepen in de samenleving waarvan het 'verhaal' niet altijd wordt gehoord. Dat vereist het opbouwen van contact met de mensen die zich in deze groepen bevinden. Een van de oudste manieren om contact te maken, is door het vertellen (delen) van verhalen. Het is een krachtig hulpmiddel om elkaar en elkaars denk- en leefwereld te leren kennen en het helpt bij het geven van betekenis aan de sociale interacties tussen mensen (Hatfield, 2018, Mavilidi, Ruiter, Schmidt, Okely, Loyens, Chandler en Paas, 2018).

Het in beeld brengen van iemands levensverhaal betekent niet dat 'alles' kan worden weergegeven. Rosenthal (1993) geeft aan dat iemands levensverhaal is geconstrueerd aan de hand van iemands levensloop, waarin specifiek wordt ingezoomd op relevante ervaringen die in de tijd en aan de hand van thema's worden belicht. Dit betekent ook dat sommige ervaringen wel en andere ervaringen niet worden meegenomen in het uiteindelijke levensverhaal, die worden gespiegeld aan de context waarin deze ervaringen hebben plaatsgevonden. In de constructie van iemands levensverhaal worden ervaringen, belevingen en iemands handelingsrepertoire aan elkaar verbonden, hetgeen het veel betekenisvoller maakt dan het lineair achterelkaar plaatsen van gebeurtenissen in iemands leven.

Verhalen zijn alomtegenwoordig en mensen vertellen deze ook graag aan anderen. Volgens Riesmann (2002) is het delen van verhalen een universele menselijke activiteit. Maar niet alle verhalen worden even goed gehoord en niet alle verhalen worden verteld. Het lectoraat beoogt de verhalen die nog (te) weinig worden gehoord, te laten klinken.

De levensverhalenmethodiek is niet geschikt om snel veel mensen te bevragen. Het is een intensieve wijze van onderzoek doen en vereist vertraging en oog voor details, in de woorden en in de manieren waarop wordt gesproken. Een levensverhaal is het startpunt voor analyse, niet het eindpunt. De methodiek beoogt recht te doen aan de complexiteit van onze levens, in het bijzonder onze identiteiten, door niet alleen het heden te beschrijven maar ook aandacht te hebben voor het verleden en een blik te werpen op de toekomst. Deze ruimte maakt het mogelijk om identiteit niet te zien als een statisch concept, maar als een bewegelijk proces (Ponzoni, Ghorashi & van der Raad, 2017).

Bertaux en Kohli (1984) omschrijven identiteit als een caleidoscoop die bestaat uit drie assen: ruimte, tijd en cultuur. Deze assen fungeren als een filter waardoor indrukken, observaties en ervaringen kunnen worden geëvalueerd die afkomstig zijn uit verschillende velden, tijden, praktijken en complexe culturele realiteiten. Identiteit verandert doordat mensen gedurende hun levens in aanraking komen met of betrokken raken in gebeurtenissen die zij als impactvol ervaren. Hierbij speelt niet alleen de persoonlijke identiteit (wat maakt jou tot jou?), maar ook de sociale identiteit (wij tegenover hen) een rol.

Persoonlijke en sociale identiteit dienen als fundamentele symbolische instrumenten waarmee individuen zich kunnen aanpassen aan de realiteit (Aers, 2017; Crocetti, Prati & Rubini, 2018).

Iemands levensverhaal vormt iemands narratieve identiteit. De narratieve identiteit gaat uit van het idee dat identiteit is gebaseerd op een zelf geconstrueerd levensverhaal met een verleden, heden en toekomst (Adler, Dunlop, Fivush, Lilgendahl, Lodi-Smith, McAdams & Syed, 2017; Holstein & Gubrium, 2000; McAdams, 2018), die bovendien niet statisch zijn, maar in de tijd veranderen. Telkens kunnen andere accenten worden gelegd (Riessman, 2012).

'Persoonlijke verhalen zijn niet alleen een manier om iemand (of jezelf) over jouw leven te vertellen; het is een middel waarmee identiteiten kunnen worden gevormd' Rosenwald & Ochberg, 1992 in Riessman, 2002:221).

Met behulp van levensverhalen kunnen onderzoekers, die immers (veelal) geen directe toegang hebben tot de ervaringen en belevingen van anderen, proberen een samenhangend verhaal tot stand te brengen via gesprek, taal, interactie en interpretatie van de verhalen die

anderen vertellen (Riessman, 2002,). Belangrijk om te realiseren is dat de taal die daarbij wordt gebruikt fluïde is en in de tijd voortdurend verandert (Labov, 1972). Labov stelt daar tevens bij dat taal geen geïsoleerd geheel is, maar wordt beïnvloed door iemands sociale leven en de gemeenschap waarin degene onderdeel van uitmaakt (Labov, 1972). Het lectoraat stelt zich dan ook op het standpunt dat het er bij een levensverhaal niet om gaat dat iemand zijn of haar verhaal vertelt, maar dat begrip ontstaat in de levens- en denkbeelden van anderen door in te gaan op de individuele betekenis die iemand geeft aan de gebeurtenissen in zijn of haar leven.

In het onderzoek van het lectoraat worden, geïnspireerd door McAdams (1991), twee belangrijke thema's als handvatten gezien: agency en communion. Volgens McAdams (1991) zijn agency en communion menselijke behoeften waaraan wel of niet wordt voldaan in iemands leven. Beide behoeften komen in de levensverhalen van mensen altijd naar voren. Hij definieert agency als zelfverwerkelijking, de menselijke behoefte om te mogen zijn wie je bent en je daarin ook te onderscheiden. Communion gaat volgens hem over verbondenheid met anderen. Over de behoefte aan intimiteit in de vorm van warme, hechte, liefdevolle relaties. Dit kan overigens ook een verbondenheid in religieus opzicht betekenen. Zowel agency als communion dragen bij aan de mate waarin mensen aangeven hun leven als zinvol te ervaren. En in een levensverhaal is veelal het balanceren tussen de wens tot autonomie en de wens tot verbondenheid zichtbaar.

Clark (2010) onderscheidt drie niveaus in het betekenis geven door verhalen: het eerste niveau is het **horen** van een verhaal. Het luisteren naar een verhaal zorgt ervoor dat je inzicht krijgt in de gedachten en gevoelens van een ander. Het tweede niveau is het **vertellen** van een verhaal. De verteller heeft een actieve rol en zorgt ervoor dat niet alleen het verhaal wordt verteld, maar dat eveneens zelf betekenis wordt gegeven aan het verhaal en wordt geleerd van de beschreven ervaring. Ten slotte ontstaat betekenis door **verhalen via het begrijpen van de eigen positie in het verhaal van de ander**. Welke positie en rol heeft iemand in het verhaal van de ander en passen de belevingen die daarmee worden opgeroepen bij de eerder gehoorde verhalen?

'Ik ben van Turkse komaf, zoals ze dat noemen als ze aan me vragen waar ik echt vandaan kom'.

'Ik heb een Tsjechische naam. Dat vonden mijn ouders grappig. Het is een aandenken aan hun tijd in Tsjechie'.

Aan het inzetten van de levensverhalenmethodiek als onderzoeksmethode ligt een aantal theoretische uitgangspunten ten grondslag:

- Om sociale of psychologische verschijnselen te kunnen begrijpen, is het belangrijk deze te reconstrueren als een proces van creatie, reproductie en transformatie;
- Om opvattingen en gedragingen van mensen te kunnen begrijpen, is het noodzakelijk de perspectieven van mensen in kaart te brengen en de invloed daarvan op hun handelen in de specifieke contexten waarin iemand zich beweegt;
- Om daadwerkelijk betekenis te kunnen geven aan het levensverhaal dat iemand vertelt, is het noodzakelijk dit levensverhaal te plaatsen in de context van het leven waarin iemand zich op dit moment bevindt, maar ook de impact van het verleden en de wijze waarop degene naar de toekomst kijkt op zijn of haar huidige levensverhaal (Rosenthal, 2004).

Het is dan ook belangrijk de wijze waarop iemand zijn levensverhaal construeert te plaatsen in de context van heden, verleden en toekomst. Daarmee wordt gerealiseerd dat een levensverhaal altijd een proces is van betekenisgeving, die in de tijd andere accenten kan krijgen. Daarnaast hoort bij het vertellen van het levensverhaal ook een innerlijke dialoog, die iemand met zichzelf voert tijdens de dialoog met de onderzoeker (Kimmerle en Schepen, 2014). *'Ik ben van Turkse komaf, zoals ze dat noemen als ze aan me vragen waar ik echt vandaan kom'.*

Betekenis van het interview

Door Brugman (in Bohlmeijer, 2007) wordt een levensverhaal gedefinieerd als een constructie die bestaat uit een geheel van interpretaties van gebeurtenissen en aan zichzelf toegeschreven eigenschappen, waarden en toekomstplannen. Randall (in Bohlmeijer, 2007) noemt het een narratief perspectief. Hij stelt dat het narratief perspectief mogelijkheden biedt om allerlei dimensies uit het leven van iemand samen te laten komen.

De interviews bij de levensverhalenmethodiek, of het narratief onderzoek, fungeren om de ervaringen van de verteller te begrijpen en zijn gefocust op de beschrijving van iemands gepercipieerde werkelijkheid. Over het algemeen wordt er in narratief onderzoek niet naar meningen, opvattingen en ideeën gevraagd. Dit betekent overigens niet dat een narratief onderzoek op zoek is naar 'objectiviteit' of 'de waarheid'. Een beschrijving van iemands beleefde werkelijkheid is niet meer waarheidsgetrouw dan een mening. Alles wat mensen zeggen is het product van talloze interacties binnen de bestaande sociaal-culturele omgeving (Tilly 2002 in Barassi & Zamponi, 2020).

Onderzoekers besteden in narratief onderzoek aandacht aan de sociale en persoonlijke context van het verhaal. De persoonlijke context bestaat uit iemands gevoelens, verlangens, hoop, gedrag en kennis. De sociale context verwijst naar de omstandigheden waaronder de ervaringen en gebeurtenissen plaatsvinden (Ntinda, 2019). Narratief onderzoek is dan ook niet bedoeld als middel om de meest nauwkeurige weergave van een beleefde ervaring te geven, maar als proces om (opnieuw) te kijken wat de ervaring heeft betekend (Rosiek, & Snyder, 2020). De interviews richten zich op een beter begrijpen en een verbinding met betekenis. Verhalen staan altijd in relatie tot andere verhalen. Een belangrijk element van narratief onderzoek, en dus narratieve interviews, kan dan ook gezien worden als het nagaan "(...)hoe dominante opvattingen menselijk gedrag beïnvloeden, welke actoren een belangrijke rol spelen binnen een bepaald veld en welke machtsverhoudingen in dit proces zichtbaar zijn." (De Jong, 2012, p.40).

'Ik heb een Tsjechische naam. Dat vonden mijn ouders grappig. Het is een aandenken aan hun tijd in Tsjechie'.

Relatie onderzoeker en verteller en het interpretatieve karakter

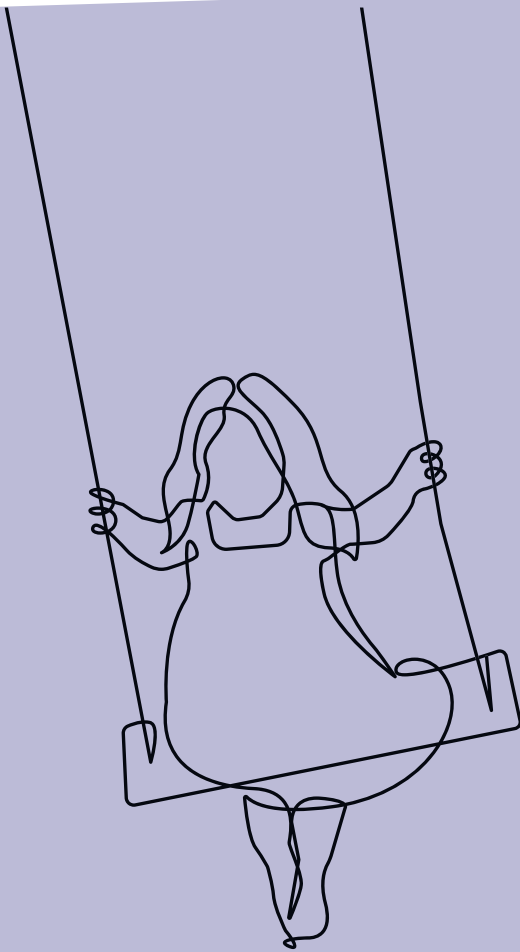
De verhalen binnen het narratieve onderzoek worden vorm gegeven in een samenspel (dialoog) tussen de onderzoeker en de verteller. Een narratief interview is in wezen een 'opgenomen interactie' (Czarniawska, 2004, p.50). Om daadwerkelijk een dialoog te laten plaatsvinden moet de klassieke hiërarchische onderzoek structuur (onderzoeker en participant) worden losgelaten, om zo een gevoel van gelijkwaardigheid te stimuleren. Dit gevoel van gelijkwaardigheid is nodig om gesprek tussen de onderzoeker en de participant soepel te laten verlopen (Goldstein, 2017). Levensverhalen zijn persoonlijk en kunnen heftige en soms zelfs traumatische gebeurtenissen bevatten. Bij narratief onderzoek is het daarom noodzakelijk om tijd en ruimte te besteden aan het creëren van een onderzoekscontext waarin zowel de participant als de onderzoeker zich prettig voelt (Goldstein, 2017). Ook Plaatsman en Muthert

(2020) laten in hun onderzoek zien dat gestructureerde aandacht voor iemands levensverhaal ruimte biedt om daadwerkelijk in te gaan op voor de informant existentiële thema's.

Dit betekent onder andere dat er in narratieve interviews de tijd wordt genomen om echt contact te maken, te luisteren, stiltes te laten vallen en ruimte te geven aan emoties (Ponzoni, Ghorashi & Van der Raad, 2017). Belangrijk is ook vertrouwelijk met deze informatie om te gaan (indien nodig geanonimiseerd) en in geval van ethische vragen (wat is belangrijker, het naar buiten brengen van de onderzoeksdata versus de anonimiteit, en daarmee soms ook de veiligheid, van de participant, het belang van de participant het zwaarst laten wegen (De Jong, 2012).

De onderzoeker is in narratief onderzoek een deel van de onderzoeksmethode en maakt door empathie en wederkerigheid het onderzoek betekenisvol (De Jong, 2012; Gluck & Patai, 2016). De nabijheid van de onderzoeker in combinatie met de fluïde constructie tussen de onderzoeker en de verteller tijdens het interview, maakt het echter wel belangrijk om waakzaam te zijn voor de manier waarop de onderzoeksresultaten geïnterpreteerd en later gerapporteerd worden. Om de zeggingskracht van het onderzoek te bewaken en tegelijkertijd recht te doen aan het interpretatieve karakter van narratief onderzoek is het gebruikelijk dat de onderzoeker veel veldnotities maakt. Deze notities bevatten omschrijvingen van de tijd, plaats, het emotionele klimaat en punten van overeenstemming en onenigheid tussen de onderzoeker en de participant tijdens de interviews. Dit is belangrijk, aangezien deze elementen waarschijnlijk van invloed zijn op de latere interpretaties van het interview (Goldstein, 2017).

'Mijn hele jeugd heeft zich in Lelystad afgespeeld. En nog steeds speelt mijn leven zich hier af'.

'Mijn levensverhaal begint op 15 september 2000. Ik ben toen geboren in een klein dorp in de provincie Hiiraan in Somalie'.

'Mijn hele jeugd heeft zich in Lelystad afgespeeld. En nog steeds speelt mijn leven zich hier af'.

'Waarheid vinden in verhalen?'

De vraag in hoeverre de informant 'de waarheid' vertelt is door Riessman (2002, p.235) 'een stekelig probleem in narratief onderzoek' (a thorny problem in narrative research) genoemd. Een oplossing hiervoor is in ogenschouw te nemen dat verhalen veranderlijk zijn en mensen in de loop van de tijd andere accenten leggen.

'Als mensen over hun leven praten, liegen ze soms, vergeten ze veel, overdrijven ze, raken in de war en zeggen dingen verkeerd. Toch onthullen ze waarheden. Deze waarheden onthullen niet het verleden "zoals het werkelijk was", strevend naar een standaard van objectiviteit. Ze geven ons in plaats daarvan de waarheden van onze (hun?!) ervaringen. In tegenstelling tot de Waarheid van het wetenschappelijke ideaal, zijn de waarheden van persoonlijke verhalen niet vatbaar voor bewijs en zijn ze ook niet vanzelfsprekend. We begrijpen ze alleen door middel van interpretatie, waarbij we zorgvuldig aandacht besteden aan de contexten die hun creatie vormgeven en aan hun wereldbeelden' (Riesmann, 2002:235).

Ook al bestaat er geen standaard set van procedures, de uitgangspunten van Riesmann (2002, pp. 246-256) zijn zeer behulpzaam:

- Verhaal vertellen: open minded, empathisch, veilige context, open vragen die de verteller aanmoedigen om te gaan vertellen, een tijdslijn visualiseren kan eveneens helpen. Kwalitatief onderzoek is veelal gesprekken voeren waarin beide actoren (de onderzoeker en de informant) samen betekenis geven aan datgene dat wordt verteld. Dat betekent dat veel vrijheid vereist is, zowel om te vragen als in de beantwoording van de vragen.
- Het opnemen en transcriberen zijn volgens Riesmann van wezenlijk belang voor het goed kunnen vastleggen van het interview. Dit betekent een heel tijdrovende klus. Ze raadt aan na het interview in grove lijnen de kern uit te werken, inclusief emoties en stemmingen die er waren, en daarna aan de hand van de opnames daadwerkelijk via transcriberen het interview uit te werken.
- Analyse, aan de hand van thema's en tekstfragmenten uitwerken.

Uiteindelijk is het levensverhaal zelf een constructie van iemands levensloop met accenten op specifieke thema's en geen lineaire beschrijving van iemands leven. Afhankelijk van het thema of de thema's waarop wordt gefocust (zoals identiteitsvorming, schoolloopbaan, opvoedingsstijlen), wordt het levensverhaal in beeld gebracht. Daarbij wordt expliciet ingezoomd op ervaringen, belevingen en relaties van iemand en de wijze waarop deze in de tijd op elkaar hebben ingewerkt in het leven van iemand (Rosenthal, 1993).

Centraal in narratief onderzoek staat self-disclosure. *Self-disclosure*, vrij vertaald als het delen van persoonlijke informatie met een ander. In elke interpersoonlijke relatie die we hebben speelt *self-disclosure* een rol. We onthullen persoonlijke details over onszelf om goedkeuring te krijgen, stress te verlichten door onze problemen met een ander bespreken of onze identiteit nader toe te lichten (Omarzu, 2000). Door persoonlijke informatie te delen zoeken we naar verbinding met de ander. *Self-disclosure* wordt dan ook gekenmerkt door wederkerigheid. Door het onthullen van persoonlijke informatie ontstaat er ruimte en vertrouwen waardoor de ontvanger vaak meer bereid is om zelf ook iets persoonlijks te delen. Het narratieve onderzoek beweegt zich ook door dit onthullingsproces. Waarin zowel de participant als de onderzoeker persoonlijke elementen van hun leven met elkaar delen om zo gezamenlijk het levensverhaal van de participant te construeren (Dutton, Bullen & Deane, 2019).

'Mijn levensverhaal begint op 15 september 2000. Ik ben toen geboren in een klein dorp in de provincie Hiiraan in Somalie'.

Analyse van een levensverhaal

Bij het analyseren van een levensverhaal is het belangrijk te realiseren dat het nooit een 'mirror of nature' is (Yanow & Schwartz-Shea, 2015), maar dat altijd sprake is van een analyse die door mensen wordt gedaan en daarmee de eigen perceptie op de data wordt toegevoegd. Anders gezegd, het gaat om een interpretatie van het levensverhaal.

Door Rosenthal (2004) worden een aantal stappen onderscheiden in de analyse van een levensverhaal:

- Analyse van de overall biografische data en het in kaders brengen ervan: iemands geboortedatum, leeftijd, plaats in het gezin, plaats van geboorte, opleiding, ziektegeschiedenis, schoolloopbaan et cetera;
- Afbakenen van thematische items;
- Het reconstrueren van iemands levensverhaal;
- Inzoomen op specifieke kantelmomenten in iemands leven die bepalend zijn geweest voor de persoon;
- Inzoomen op mogelijke contrasten tussen het levensverhaal en de invloed van het verleden op dit levensverhaal als het gaat om datgene dat is verteld en hoe het is ervaren;
- Het ontwikkelen van rode draden in verschillende levensverhalen teneinde inzicht te krijgen in het specifieke thema van onderzoek.

Hieruit blijkt dat met de analyse van levensverhalen niet alleen wordt beoogd inzicht te krijgen in iemands individuele levensverhaal in een specifieke context, maar ook in het verkrijgen van inzicht in sociale processen en machtsverhoudingen die zich in de samenleving afspelen en de invloed daarvan op iemands levensverhaal.

Valideren en beperkingen van de levensverhalenmethodiek

Iemands levensverhaal kan niet worden gelezen als een precieze weergave van iemands leven, evenmin is het een beschrijving van een leven 'buiten ons'. De wijze waarop we iemand levensverhaal lezen en interpreteren hangt immers samen met die van onszelf, of, zoals Kleijer (2002) stelt dat levensverhalen nooit 'de waarheid' kunnen weergeven, maar het altijd een 'gekleurde weergave' van iemands (levens) ervaringen is. Het maken van analyses op basis van een levensverhaal zijn dan ook producten van een interpretatief proces, veelal in samenwerking met de respondent zelf. Belangrijk om hierbij in ogenschouw te nemen, is dat individuen verschillende verhalen construeren over eenzelfde gebeurtenis. Dit om hun (zelfgekozen) identiteit te beschermen in relatie tot de eigen groep en de normen en waarden die ze in de tijd hebben geïnternaliseerd.

'The stories that persons live by are rarely, if ever, "radically constructed", it is not a matter of them being made-up "out of the blue", so to speak. Our culturally available and appropriate stories about personhood and about relationships have been historically constructed and negotiated in communities of persons, and within the context of social structures and institutions (White, 1993:28)'.

Validiteit hangt samen met 'betrouwbaarheid' [trustworthiness] en niet met 'waarheid' [truth] bij levensverhalen. Waarheid impliceert een objectieve realiteit die onderzoekbaar is, geloofwaardigheid zet de verhalen in de sociale context. Riesmann (2002, pp. 258-260) wijst op vier aspecten die de validiteit vergroten:

- 1) Overtuigingskracht: heeft het verhaal overtuigingskracht (klinkt plausibel). Als het theoretisch kader de verhalen bevestigt, is deze kracht sterker;
- 2) Overeenkomend: wanneer onderzoeksverslagen en analyses worden teruggekoppeld naar de respondenten en ze zijn het met de inhoud eens, dan is het onderzoek valide. Belangrijk hierbij is opmerkzaam te zijn voor het feit dat de verhalen die mensen vertellen niet statisch zijn, en betekenissen die aan ervaringen worden gegeven, kunnen veranderen.
- 3) Coherentie in het verhaal (is geen sprake van impressiemanagement?)
- 4) Aanpak en resultaten delen: inzicht bieden aan andere onderzoekers hoe het onderzoek heeft plaatsgevonden, hoe interpretaties tot stand kwamen en data beschikbaar stellen aan anderen.

Tevens dient in ogenschouw te worden genomen dat op en over het perspectief van de respondent die het levensverhaal vertelt, dat van de onderzoeker komt. Door Kleijer (2002) als volgt verwoord: 'het levensverhaal blijft een interpretatie zowel van de verteller als van degene die het verhaal vertelt'.

Er is geen canonieke benadering in de wijze waarop de levensverhalenmethodiek kan worden geanalyseerd. Er is geen standaard-formule of vaste validatieprocedure, alles hangt samen met de aard van het thema dat wordt onderzocht. Dat neemt niet weg dat de relevantie van deze methodiek, met name als het gaat om het zichtbaar en hoorbaar maken van de verhalen van mensen die vaak niet worden gezien of gehoord, van groot belang is. *'Van origine zijn we Berbers, maar toen mijn oma in een grote Arabische stad ging wonen, kwam ook de Arabische taal onze familie binnen'.*

Tot slot

Levensverhalen worden steeds belangrijker. Volgens Giddens (1991:54) komt dat omdat 'het zelf' in het moderne tijdperk een reflexief, arbeidsintensief project is geworden. Een existentiële zoektocht naar en een voortdurende bijstelling van onze identiteit. Hij stelt dat de basis van onze identiteit is geworteld in ons autobiografische bewustzijn:

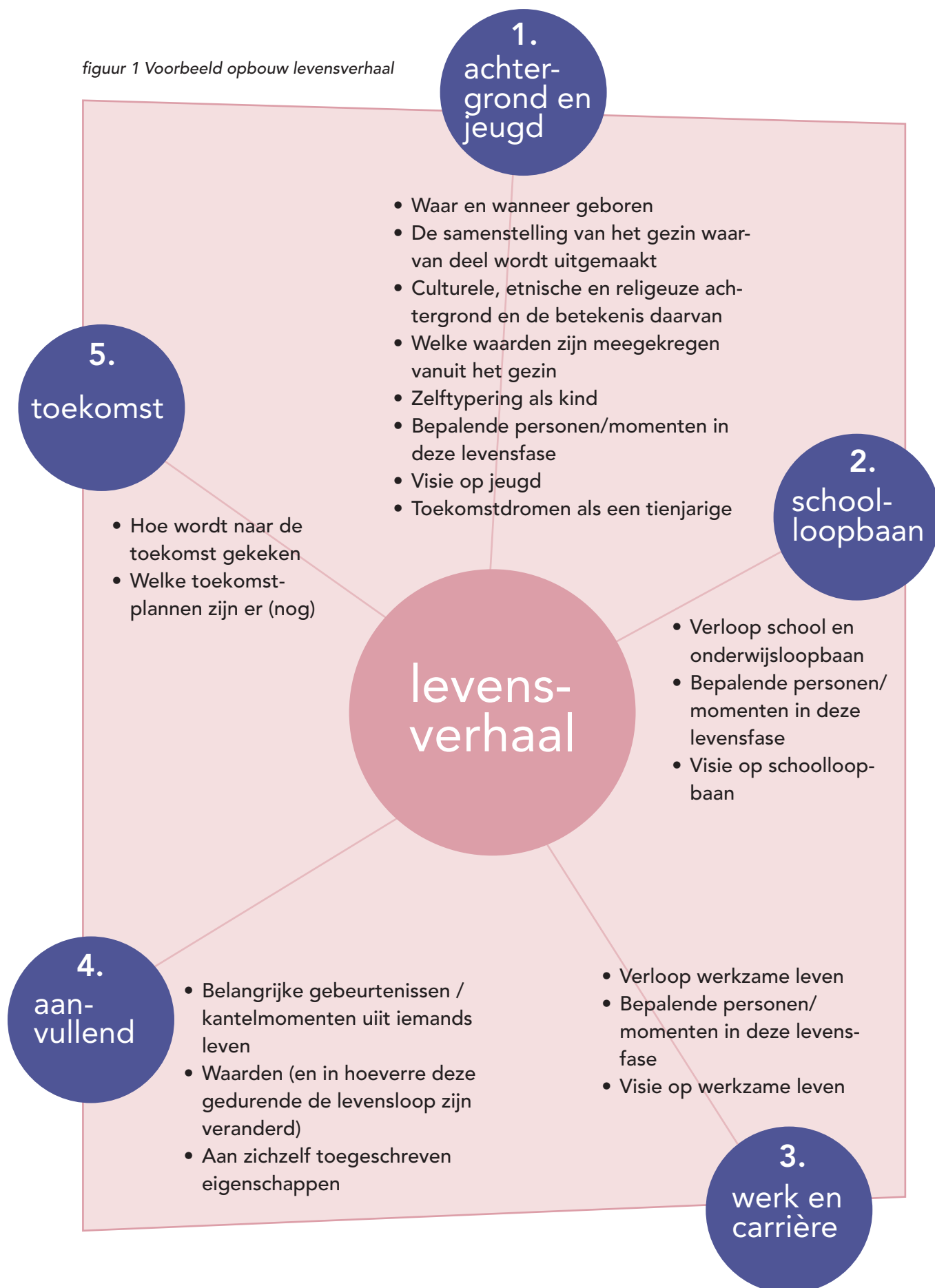
'Iemands identiteit is niet te vinden in gedrag, noch in – hoe belangrijk dat ook is- de reacties van anderen, maar in het vermogen om een bepaald verhaal gaande te houden (Giddens: 1991).

Binnen het lectoraat wordt de levensverhalenmethodiek toegepast om betekenis te geven en recht te doen aan de complexiteit van onze identiteit en verwevenheid die onze identiteit heeft met de groepen waarvan we ons een onderdeel van voelen. Het onderzoek doen aan de hand van levensverhalen kan op zichzelf staan en dienen als enige onderzoeksmethode, maar ze is met name betekenisvol als de verzamelde verhalen worden gecombineerd met andere onderzoeksmethoden zoals focusgroepen, interviews en (online) vragenlijsten. Hierdoor wordt informatie over iemands leven van nog meer context voorzien.

Waar de focus ligt, is afhankelijk van het doel van het levensverhaal. Gaat het om inzicht in identiteit, de onderwijs- of loopbaan carrière of specifiek om kantelmomenten in het leven? Een levensverhaal kan door de onderzoeker worden opgetekend, of door de informant zelf worden geschreven, waarna een individueel gesprek over dit verhaal plaatsvindt met de onderzoeker.

'Van origine zijn we Berbers, maar toen mijn oma in een grote Arabische stad ging wonen, kwam ook de Arabische taal onze familie binnen'.

figuur 1 Voorbeeld opbouw levensverhaal

Vragen die gesteld kunnen worden:

Inzoomen op iemands levensfase

- Kun je me meer vertellen over de tijd dat je...(basisschoolleerling was, je eerste baan kreeg, ging studeren in het hoger onderwijs, moeder werd)

Inzoomen op een specifiek thema, in een afgebakende tijdsperiode

- Zou je iets kunnen vertellen over jouw rol als kind in het gezin waarin je opgroeide tot je 12e jaar?

Inzoomen op een situatie die al eerder in het interview, of vorige interview is genoemd

- Je vertelde eerder over de introductiedagen van de hbo-opleiding die je volgt. Kun je iets meer vertellen over...

Inzoomen op een aanvullend verhaal om het eerder gemaakte standpunt te onderbouwen

- Je vertelde dat je een goed contact had met jouw mentor in de propedeuse. Kun je vertellen wat voor jou zo belangrijk was in dat contact?
- Je vertelde dat je je vaak buitengesloten voelde tijdens jouw middelbare schoolperiode. Kun je een situatie beschrijven waarin dat aan de orde was?

Inzoomen op een situatie die degene niet zelf heeft ervaren

- Kun jij je herinneren dat er studenten waren die soortgelijke verhalen vertelden als jij doet (over de eigen cultuur, over opvoedingsstijlen van ouders, over ervaringen tijdens de schoolloopbaan).

Gebaseerd op Rosenthal, 2004.

Het inzetten van levensverhalen in het onderzoek van het lectoraat

Diversiteitvraagstukken stelt de verhalen van studenten, onderwijsprofessionals en werkgevers centraal als basis voor het leveren van een bijdrage aan het oplossen van maatschappelijke vraagstukken. Deze onderzoeksstrategie gaat uit van ervaringen en belevingen van mensen in de sociale werkelijkheid. En gaat uit van een constructivistisch standpunt: de sociale werkelijkheid is een door mensen geïnterpreteerde werkelijkheid waaraan mensen hun persoonlijke betekenis geven aan deze ervaringen en belevingen. Ze construeren, kortom, hun sociale werkelijkheid. Omdat deze constructie via taal plaatsvindt, zijn de levensverhalen van mensen gebaseerd op de ervaringen die ze in hun leven opdoen. Omdat

de levensverhalenmethodiek de mogelijkheid biedt een integraal beeld te schetsen van de mensen die bij het onderzoek zijn betrokken, is het een belangrijke bron van het verkrijgen van inzichten in mensen en de wijze waarop ze betekenis geven aan hun leven en de wereld om hen heen.

Voor meer informatie over (de onderzoeken van) het lectoraat Diversiteitvraagstukken: machteld.dejong@inholland.nl of www.inholland.nl/onderzoekslijndiversiteitvraagstukken.

Julia Delhaas en Machteld de Jong
met dank aan Joke Hermes en Guido Walraven
als kritische meelezers
Oktober 2022

LITERATUURLIJST

- Adler, J. M.,** Dunlop, W. L., Fivush, R., Lilgendahl, J. P., Lodi-Smith, J., McAdams, D. P. & Syed, M. (2017). *Research methods for studying narrative identity: A primer*. *Social Psychological and Personality Science*, 8(5), 519-527.
- Aers, D.** (2017). *Community, Gender, and Individual Identity: English Writing 1360-1430*. Routledge.
- Andrews, M.** (2021). *Quality indicators in narrative research*. *Qualitative Research in Psychology*, 18(3), 353-368.
- Barassi, V.,** & Zamponi, L. (2020). *Social media time, identity narratives and the construction of political biographies*. *Social Movement Studies*, 19(5-6), 592-608.
- Barlow, F. K.,** Hornsey, M. J., Thai, M., Sengupta, N. K., & Sibley, C. G. (2013). *The wallpaper effect: The contact hypothesis fails for minority group members who live in areas with a high proportion of majority group members*. *PLoS One*, 8(12), e82228.
- Bertaux, D.,** & Kohli, M. (1984). *The life story approach: A continental view*. *Annual review of sociology*, 10(1), 215-237.
- Bohlmeijer, E.,** Mies, L., & Westerhof, G. (2007). *De betekenis van levensverhalen. Theoretische beschouwingen en toepassingen in onderzoek en praktijk. [The meaning of life stories. Theoretical issues and applications in research and practice]*. Houten: Bohn, Stafleu & van Loghum.
- Bourdieu, Pierre** (1977). *Outline of a theory of practice*. Cambridge: University Press
- Czarniawska, B.** (2004). *Narratives in social science research*. Sage.
- Clark, M. C.** (2010). *Narrative learning: Its contours and its possibilities*. *New directions for adult and continuing education*, 126(3), 3.
- Crocetti, E., Prati, F., & Rubini, M.** (2018). *The interplay of personal and social identity*. *European Psychologist*.
- De Jong, M.** (2012). *Ik ben die Marokkaan niet!: Onderzoek naar identiteitsvorming van Marokkaans-Nederlandse hbo-studenten*.
- De Jong, M.** (2018). *Verschillen verbinden: lectorale rede Macheld de Jong*.
- De Jong, M.,** & Hermes, J. (2021). *Stage-discriminatie: De impact op studenten*.
- Dutton, H.,** Bullen, P., & Deane, K. L. (2019). *"It is OK to let them know you are human too": Mentor self-disclosure in formal youth mentoring relationships*. *Journal of community psychology*, 47(4), 943-963.
- Ghorashi, H.** (2008). *Giving silence a chance: The importance of life stories for research on refugees*. *Journal of refugee studies*, 21(1), 117-132.
- Ghorashi, H.** (2015). *Levensverhalen doorbreken het wij-zij denken*. *Tijdschrift voor biografie*, 4(2), 51-58.
- Ghorashi, H.,** & Brinkgreve, C. (2010). *Licht en Schaduw: Vijftien vrouwen over leven en overleven*.
- Giddens, A.,** (1991). *Introduction to sociology* (p. 672). New York: Norton.
- Gluck, S. B.,** & Patai, D. (Eds.). (2016). *Women's words: The feminist practice of oral history*. Routledge.
- Goldstein, S. E.** (2017). *Reflexivity in narrative research: Accessing meaning through the participant-researcher relationship*. *Qualitative Psychology*, 4(2), 149.
- Hatfield, E. F.** (2018). *Narrative learning using podcasts in interpersonal communication*. *Communication Teacher*, 32(4), 236-242.
- Huberman, M.,** & Miles, M. B. (2002). *The qualitative researcher's companion*. sage.
- Holstein, J. A.,** & Gubrium, J. F. (2000). *The self we live by: Narrative identity in a postmodern world*.

Kimmerle, H., & Schepen, R. (2014). *Filosofie van het verstaan.: Een dialoog* (Reeks Omtrent Filosofie nr 6) (Vol. 6). Maklu.

Kleijer, Henk (2002). *Levensverhalen. Naar een sociologie van de herinnering*. Sociologische Gids, 49 (4), 430-442.

Labov, W. (1972). *Language in the inner city: Studies in the Black English vernacular* (No. 3). University of Pennsylvania Press.

Maanen, van, John (1998). *Tales of the field. On writing ethnography*. Chicago/Londen: The University of Chicago Press.

Mavilidi, M. F., Ruiter, M., Schmidt, M., Okely, A. D., Loyens, S., Chandler, P., & Paas, F. (2018). *A narrative review of school-based physical activity for enhancing cognition and learning: The importance of relevancy and integration*. Frontiers in psychology, 9, 2079.

McAdams, D. P. (2018). *Narrative identity: What is it? What does it do? How do you measure it?*. Imagination, cognition and personality, 37(3), 359-372.

Ntinda, K. (2019). *Narrative research. Handbook of Research Methods in Health Social Sciences*, Singapore: Springer Nature Singapore Pte Ltd, 412.

Omarzu, J. (2000). *A disclosure decision model: Determining how and when individuals will self-disclose*. Personality and Social Psychology Review, 4(2), 174-185.

Plaatsman, I., & Muthert, H. (2020). *Levensverhalen zinvol verteld en opgetekend in de GGZ*. GGzet Wetenschappelijk, 24(2), 13-22.

Ponzone, E., Ghorashi, H., & van der Raad, S. (2017). *Caught between norm and difference: narratives on refugees' inclusion in organizations*. Equality, diversity and inclusion: An international Journal.

Rosenthal, G. (1993). *Reconstruction of life stories: principles of selection in generating stories for narrative biographical interviews*. The narrative story of life, 1 (1). pp 59-91

Rosenthal, G. (2004). *Biographical research*. In: C. Seale, G. Gobo, J.F. Gubrium en D. Silverman (eds). *Qualitative research practice*. (pp.48-64). Londen: Sage.

Rosenwald, G. C., & Ochberg, R. L. (1992). *Introduction: Life stories, cultural politics, and self-understanding*. Storied lives: The cultural politics of self-understanding, 1-18.

White, M. (1993). *Deconstruction and therapy*. WW Norton & Co.

Yanow, D. en P. Schwartz-Shea (2015). *Interpretation and method: empirical research methods and the interpretative turn*. Londen: Routledge.

